

Zanemarivanje djece rane i predškolske dobi kao oblik zlostavljanja

Majić, Gabriella

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:670617>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica:

Gabriella Majić

Naslov rada:

Zanemarivanje djece rane i predškolske
dobi kao oblik zlostavljanja

Znanstveno područje i polje:

društvene znanosti, kultura i predšk. odgoj i obr.

Vrsta rada:

Završni rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

izr. prof. dr. sc. Esmeralda Sunko

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

/

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

izr. prof. dr. sc. Esmeralda Sunko

izr. prof. dr. sc. Ivana Višković

doc. dr. sc. Tomi Maglić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 8.7.2023.

Potpis studenta/studentice:

Gabriella Majić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**ZANEMARIVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI KAO
OBLIK ZLOSTAVLJANJA**

GABRIELLA MAJIĆ

SPLIT, 2023.

Odsjek za rani i predškolski odgoj

Studij ranog i predškolskog odgoja

Kolegij: Pedagogija djece s posebnim potrebama i pravima

**ZANEMARIVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI KAO
OBLIK ZLOSTAVLJANJA**

Studentica:

Gabriella Majić

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Esmeralda Sunko

Split, srpanj 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Zlostavljanje i zanemarivanje djece	2
2.1. Zlostavljanje i zanemarivanje kroz zakonodavni aspekt	2
2.2. Oblici zlostavljanja djece	5
2.2.1. Fizičko zlostavljanje	5
2.2.2. Emocionalno zlostavljanje	6
2.2.3. Seksualno zlostavljanje	6
2.2.4. Zanemarivanje djece	6
3. Neki ekološki faktori zlostavljanja i zanemarivanja djece te njihove posljedice	9
3.1. Zlostavljanje u obitelji	10
3.2. Zlostavljanje među djecom	11
3.3. Elektroničko zlostavljanje djece	13
4. Preventivne strategije zlostavljanja i zanemarivanja djece	15
4.1. Provođenje preventivnih aktivnosti u ustanovama ranog i predškolskog odgoja	17
4.2. Prepoznavanje znakova zanemarivanja kod djece	18
4.2.1. Znakovi prepoznavanja zanemarivanja djece u obitelji	20
4.3. Suradnja nadležnih tijela	21
4.3.1. Uloga odgojitelja u intervenciji	23
5. Zaključak	25
Sažetak	26
Summary	27
6. Literatura	28

1. Uvod

Djeca su najranjivija kategorija društva, ali ujedno i budućnost svijeta te im je potrebna zaštita (Đuričić, 2018). Da bismo promijenili svijet, potrebno je krenuti od sebe. Isto tako, da bi se stvorilo pozitivno i kvalitetno društvo, potrebno je poticati kvalitetan razvoj pojedinca koji će činiti to društvo. Djeca odgajana s ljubavlju i pažnjom, dijelit će takvu ljubav i brigu prema ljudima oko sebe. Nažalost, uskrati li se djeci potrebna njega, briga i pažnja, zanemare li se njihove potrebe i želje, nanosi im se šteta koja može imati velike posljedice. Stoga je upravo zanemarivanje djece glavna tema ovoga rada. Osim fizičkog, emocionalnog i seksualnog zlostavljanja, zanemarivanje je poseban oblik zlostavljanja koji se odnosi na nedostatak pažnje, brige i podrške koju dijete treba primati od roditelja, skrbnika ili drugih odraslih osoba odgovornih za njegovu dobrobit. No, bitno je napomenuti da se definicije zlostavljanja i zanemarivanja razlikuju ovisno o znanstvenoj i stručnoj disciplini, kulturi i razvoju zemlje (Roje Đapić, Buljan Flander, Prijatelj, 2020).

U ovom radu razmotrit će se definicije zlostavljanja i zanemarivanja djece, kao i različiti oblici tih problema. Zlostavljanje djece može se definirati kao svaka radnja ili propuštanje radnje koje nanosi fizičku, emocionalnu ili seksualnu štetu djetetu. S druge strane, zanemarivanje djece odnosi se na nedostatak pažnje, brige i podrške potrebne za djetetovu dobrobit. Važno je prepoznati znakove zlostavljanja i zanemarivanja kako bi se djeca zaštitila od daljnje štete. Osim toga, posljedice zlostavljanja i zanemarivanja mogu biti ozbiljne i dugoročne za dječji razvoj, funkcioniranje i ponašanje. Mnoge države imaju zakonske okvire koji zabranjuju zlostavljanje djece, a to je također podržano međunarodnim i državnim dokumentima o kojima će biti riječ u kasnijem poglavlju. Zlostavljanje djece može se događati ne samo u obitelji, već i među vršnjacima ili putem elektroničkih medija. Stoga je zlostavljanje djece složen i osjetljiv problem za društvo. Ne može se samo gledati kao tuđi problem ili kao nešto što će se samo riješiti (Bilić i Zloković, 2004). To je problem koji zahtijeva pažnju i angažman svih nas. Prevencija je ključna, kao i pružanje različitih oblika pomoći djeci i obiteljima koje se suočavaju s tim problemima. Također je važno razviti mrežu zaštite djece rane i predškolske dobi, u kojoj ključnu ulogu imaju odgojitelji i drugi odgojno-obrazovni djelatnici.

2. Zlostavljanje i zanemarivanje djece

Iako bi obitelj trebala biti temelj za razvoj i oblikovanje djetetove osobnosti, zlostavljanje se uglavnom događa u obitelji i ostaje dugo neotkriveno. Stoga je mnogo veći realni broj zlostavljane djece nego onaj registriran u sustavu (Schlüter-Müller, 2020). Nekada u prošlosti, nasilje nad djecom bilo je kulturalno prihvatljivo u pojedinim društvima i zakonskim određenjima. Tijekom povijesti donošeni su mnogi zakoni koji strogo zabranjuju svaki oblik nasilja, no u nekim tradicionalnim i patrijarhalnim sredinama nasilje se i dalje javlja (Bilić, Zloković, 2004). Takav pristup djeci onemogućuje njihov zdrav razvoj i ostavlja brojne posljedice i probleme na sve aspekte funkcioniranja. Prema Bilić i Zloković (2004:20) zlostavljanje je „svaka neposredna trauma ili posredna izloženost nasilju te agresivni i najčešće namjerno grubo postupci prema djetetu“, dok se zanemarivanje tumači kao „namjerno dopuštanje da dijete doživi patnju koju se moglo izbjeći, kao i kada odrasli ne uspijevaju osigurati odgovarajuću njegu i brigu djeteta“. Također, u novijoj literaturi, Schlüter-Müller (2020:367) navodi da „zlostavljanje podrazumijeva čin izvršenja kojim se izravno nanosi šteta, dok zanemarivanje podrazumijeva čin neispunjenja nečega što je potrebno za zadovoljenje potreba djeteta“.

S pravnog aspekta, odnosno kako se navodi u Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014), „zlostavljanje je svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja i nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece, što rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnosti za djetetovo zdravlje, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja i moći“ (Svjetska zdravstvena organizacija, 2006, Bilić, Buljan Flander, Hrpka, 2012; prema Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, 2014:6), a „zanemarivanje je propuštanje zadovoljenja djetetovih potreba u mjeri koja znatno utječe na djetetov tjelesni i psihički razvoj“ (Čorić i Bačan, 2006, Bilić, Buljan Flander, Hrpka, 2012; prema Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, 2014:6).

2.1. Zlostavljanje i zanemarivanje kroz zakonodavni aspekt

Svjesnost o problemu zlostavljanja djece zaživjela je nakon objavljivanja Kempeovog rada Sindrom isprebijanog djeteta nakon čega su se počela provoditi istraživanja i radovi i o ostalim

obicima zlostavljanja (Rikić i sur., 2017). Dakle, zlostavljanje djece predstavlja značajan društveni problem s globalnim utjecajem za koji je bilo potrebno donijeti brojne dokumente i zakone kojima će se regulirati kako bi se smanjio broj žrtava zlostavljanja (Bilić, Zloković, 2004, Rodriguez, Gonzalez, 2020). No, takav stav nije postojao oduvijek. Činjenicu da se čovjek često nalazi u moralnoj dilemi potvrđuju i pitanja koja se javljaju kod prijave slučaja zlostavljanja: Je li to obiteljska privatnost ili pak dužnost da se zaštiti dijete bez obzira na obiteljski integritet? (Miljević-Riđički, 1995). Zanimljivo je, kako navodi Miljević-Riđički (1995), da je u Americi prvo osnovano Američko društvo za prevenciju zlostavljanja životinja, a potom Društvo za prevenciju zlostavljanja djece, SPCC, 1874. godine kao dodatak prvome. To je bio pokretač stvaranja prilika za osnivanjem zakona o zaštiti djece (Valentine i sur., 1984: prema Miljević-Riđički, 1995).

Konvencija o pravima djeteta (1989.) međunarodni je dokument kojim se priznaju prava djece u cijelome svijetu (UNICEF, 2017). Ova Konvencija međunarodno je priznat dokument čija je potpisnica i Republika Hrvatska, uz 195 drugih država koje su potpisale konvenciju, čime je ona postala najbrže prihvaćen sporazum na području ljudskih prava u povijesti. Konvencija o pravima djeteta predstavlja pravni akt koji ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba te uključuje pravo nadziranja primjene u državama koje su ju prihvatile i ratificirale. Dokument koji prethodi Konvenciji o pravima djeteta je Deklaracija o pravima djeteta (1959) koja, za razliku od Konvencije o pravima djeteta (1989), ima moralnu snagu, dok Konvencija o pravima djeteta predstavlja pravni akt i ima zakonsku snagu. Republika Hrvatska, kao zemlja potpisnica Konvencije o pravima djeteta, uvrstila se među napredne zemlje koje su preuzele obvezu osiguranja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda spram djeteta (UNICEF, 2017). Konvencija o pravima djeteta jamči temeljna dječja prava kao što su prava preživljavanja, razvojna prava, ali i prava na zaštitu. Shodno tome, članak 19. Konvencije o pravima djeteta navodi da države stranke moraju poduzeti sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloraba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj (UNICEF, 2017).

Okvir i temelji za zaštitu obitelji dani su u Ustavu Republike Hrvatske kao temeljnom zakonu države s najjačom pravnom snagom u državi. U člancima 14. i 23. Ustava propisano je da svatko

u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o svojoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama te da nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvom obliku zlostavljanja. Isto tako, propisuje i da tjelesno i duševno oštećeno i zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb (Ustav Republike Hrvatske, 2014).

Osim potpisivanja međunarodnih dokumenata, Republika Hrvatska donijela je zakonske odrednice za sprječavanje i zaštitu djece od obiteljskog nasilja i zlostavljanja. Kazneni zakon pruža „posebnu zaštitu obitelji, i to tako da u svojim odredbama propisuje kao kaznena djela ona ponašanja kojima se ugrožava njezina opstojnost i funkcioniranje“ (Grozđanić i sur., 2010:673). U Kaznenom zakonu, kaznena djela podijeljena su u tri skupine s obzirom na objekt zaštite, a to može biti brak, obitelj ili mladež. Kod kaznenih djela protiv mladeži, to su: „napuštanje djeteta, zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe i sprječavanje i neizvršenje mjera za zaštitu djeteta i maloljetne osobe“ (Grozđanić i sur., 2010:673). Uz kazneno pravo, tu su ustavno pravo i obiteljsko pravo koji su također zaštićeni zakonom

Nadalje, vrlo važan zakon donesen na temelju članka 88. Ustava Republike Hrvatske je Obiteljski zakon (NN 116/2003). U članku 1. Obiteljskog zakona navodi se da se ovim Zakonom uređuju brak, odnosi roditelja i djece, posvojenje, skrbništvo, učinci izvanbračne zajednice žene i muškarca, te postupci nadležnih tijela u svezi s obiteljskim odnosima i skrbništvom. Također, Obiteljski zakon propisuje obveze i dužnosti roditelja prema djetetu, ali i prava djeteta te mjere za zaštitu prava djeteta. Tako članak 87. i 88. navode kako dijete ima pravo na sigurnost i odgoj u obitelji primjeren svojim tjelesnim, umnim i osjećajnim potrebama te da roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju.

Uz Obiteljski zakon, Zakon o zaštiti obitelji od nasilja (NN 70/17, 126/19) također je jedan od važnih zakona koji propisuje prava žrtava nasilja u obitelji, oblike nasilja u obitelji te prekršajno pravne sankcije za zaštitu od nasilja u obitelji. Ono čega mnogi možda nisu svjesni upravo je činjenica da ako osoba zna da postoji bilo koji oblik zlostavljanja, a ne prijavi ga, automatski postaje sudionik u nasilju. Tako, članak 7. Zakona o zaštiti obitelji od nasilja obvezuje sve zdravstvene radnike, djelatnike u ustanovama socijalne skrbi, osobe zaposlene u odgojno-

obrazovnim ustanovama, stručne radnike zaposlene u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama ili organizacijama civilnog društva te sve druge stručne osobe koje u svom radu dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja u obitelji da su dužni prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova.

2.2. Oblici zlostavljanja djece

U prošlosti se zlostavljanje odnosilo samo na vidljive simptome, kako navodi Miljević-Ridički (1995) u svom radu. No, i danas kada se govori o zlostavljanju pretežno se misli na fizičko ili seksualno zlostavljanje, dok je emocionalno zlostavljanje u sjeni. Upravo zbog nevidljivih tragova emocionalnog zlostavljanja, osoba može biti i sama nesvjesna da je žrtva zlostavljanja (Duman, 2019). Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković (2009) za uzrok fizičkog zlostavljanja djece navode kulturalne karakteristike koje utječu na stavove o tome kako dijete treba odgajati. Također, spominju i kako uzrok fizičkog kažnjavanja djece može biti posljedica roditelja koji su i sami bili zlostavljani u djetinjstvu. Autorica Miljević-Ridički (1995) ističe četiri osnovna oblika zlostavljanja, a to su: fizičko zlostavljanje, emocionalno zlostavljanje, seksualno zlostavljanje te zanemarivanje odnosno zapuštanje djece.

2.2.1. Fizičko zlostavljanje

Kod fizičkog zlostavljanja djetetu se ciljano nanose ozljede te ono uključuje udaranje, protresanje, stezanje, griženje, nanošenje opekotina. Primjeri fizičkog kažnjavanja su i nasilno hranjenje, grubo presvlačenje, grubo postupanje s djetetom u dojenačkoj dobi, davanje neprimjerenih lijekova djeci, droge ili alkohola (Miljević-Ridički, 1995). Ista autorica u svom radu opisuje slučaj djevojke koju je majka zlostavljala još dok je bila fetus. Radi se o tome da je djevojka također zlostavljala svoje još nerođeno dijete te se može uočiti prijenos zlostavljanja iz generacije u generaciju, s obzirom da su i majka i kći zlostavljale svoje dijete. Takav model prijenosa nasilja iz generacije u generaciju utvrđen je i istraživanjem kojeg su proveli Rikić i sur. (2017). Bilić i Zloković (2004) također opisuju fizičko zlostavljanje kao udaranje šakama, nogama, predmetima, guranje, šamaranje, grebanje i druge okrutne tjelesne napade na dijete. Autorice fizičko kažnjavanje navode kao posljedicu različitih problema u obitelji, neobrazovanost roditelja te specifičnih kulturnih i etničkih pravila u ponašanju. Često fizičko zlostavljanje djece proizlazi iz

gubitka kontrole, nemoći, agresivnosti ili nelagode osobe koja vrši nasilje. To može biti rezultat stresa, nepravilne emocionalne regulacije, alkoholizma, mentalnih poremećaja ili drugih problema s kojima se nasilnik suočava. Međutim, važno je napomenuti da nijedno objašnjenje ne opravdava nasilje i da je nasilje prema djetetu uvijek neprihvatljivo i kažnjivo.

2.2.2. Emocionalno zlostavljanje

Idući oblik zlostavljanja često je povezan s fizičkim ili seksualnim oblicima zlostavljanja, a radi se o emocionalnom zlostavljanju koje je ranije spomenuto. Takav oblik zlostavljanja odnosi se na ignoriranje emocionalnih potreba djeteta, potrebe za ljubavlju i toplinom, vrijeđanje, neprimjereno kritiziranje, ruganje, omalovažavanje i prijetnje (Miljević-Ridički, 1995; Bilić i Zloković, 2004). Emocionalno zlostavljanje najmanje je istraživano u dostupnoj literaturi, a razlog tome Roje Đapić i Buljan Flander (2019) vide u kulturi tradicionalnog odgoja, gdje je u nekim obiteljima posramljivanje djeteta uobičajen način odgoja, a drugi razlog je nemogućnost vidljivosti posljedica.

2.2.3. Seksualno zlostavljanje

Jedna od najnemoralnijih pojava u ponašanju odraslih osoba, navode Bilić i Zloković (2004), seksualno je zlostavljanje djece. Seksualno zlostavljanje djece označava prisiljavanje djeteta od strane odrasle osobe da sudjeluje u bilo kojem obliku seksualne aktivnosti, navodi Miljević-Ridički (1995), dok Sunko (2008: 21) seksualno zlostavljanje definira kao „bilo koju vrstu seksualnog kontakta između djeteta i odraslog koji dijete ne razumije i na koji ne može dati pristanak“. Istraživanja pokazuju da je jedno od pet djece u Europi doživjelo neki oblik seksualnog zlostavljanja (Popović, 2018; Roje Đapić, Buljan Flander i Prijatelj, 2020).

2.2.4. Zanemarivanje djece

Osim različitih oblika zlostavljanja djece, postoje i različiti oblici zanemarivanja djece (Bilić, Zloković, 2004). Neki autori slikovito opisuju zanemarivanje kao neumorna i tihog ubojicu djetetova duha (Daro i McCurdy, 1991: prema Killen, 2001). Izostanak primjerene hrane, odgovarajuće odjeće, topline i medicinske njege ukratko opisuju zanemarivanje djece (Miljević-Ridički, 1995). Kao što je spomenuto, zanemarivanje ima više tipova pa se može raditi o

zanemarivanju tjelesnih i zdravstvenih potreba, zanemarivanju odgojno-obrazovnih potreba, o socio-emocionalnom zanemarivanju te o nezainteresiranosti za dijete odnosno izostanku nadzora nad djetetom (Bilić, Zloković, 2004).

Tjelesno zanemarivanje ili zapuštanje, kako autorice navode, definira se kao „napuštanje i odbacivanje djece, neprimjerena briga o prehrani, odijevanju i higijeni djeteta“ (Bilić, Zloković, 2004: 42). Iste autorice navode neke uzroke tjelesnog zanemarivanja djece, a to su: zanemarivanje djeteta jer nije željeno, kažnjavanje djeteta, naglašena egoističnost odnosno zanemarivanje djetetovih potreba radi svojih te negativan stav prema djetetu i drugo.

Zdravstveno zanemarivanje djeteta ili medicinsko zanemarivanje odnosi se na „izostanak brige i njege o djeci koja su kronično bolesna i kada može doći do ozbiljnijeg pogoršanja djetetova zdravlja“ (Bilić, Zloković, 2004: 42). Kako se navodi u Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014:11), medicinsko odnosno zdravstveno zanemarivanje „uključuje izostanak brige o djetetovoj zdravstvenoj zaštiti, o potrebama savjetovanja s liječnikom u slučaju bolesti i/ili ozljeda, o redovitim cijepljenjima i sistematskim pregledima, ne dovođenje djeteta na potrebne medicinske zahvate i tretmane, izostanak brige o redovitom uzimanju lijekova, ne dovođenje na preglede liječniku i sl.“.

Nadalje, Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja (2014) naglašava kako je teško odrediti točnu granicu između emocionalnog zlostavljanja i emocionalnog zanemarivanja. Dakle, emocionalno zanemarivanje odražava se u nezadovoljavanju minimalnih emocionalnih potreba djeteta. Neki od primjera emocionalnog zanemarivanja su neodgovaranje na djetetove emocionalne potrebe, ne pružanje potrebne pažnje, brige i ljubavi, zabrana socijalnih interakcija s vršnjacima i odraslima van kuće, te poticanje i ohrabivanje delikventnih i društveno neprihvatljivih ponašanja. Killen (2001) u svojoj knjizi objašnjava kako emocionalno zanemarivanje može biti prisutno i prije djetetova rođenja kroz uzimanje droga, alkohola ili neprimjerene prehrane. Autorica opisuje emocionalno zanemarivanje kao „nesposobnost uspostave pozitivne emocionalne veze s djetetom. Sve navedeno može dovesti do zaostajanja u psihomotornom i govornom razvoju te do niske razine koncentracije.

„Ukoliko roditelji ne pokazuju zainteresiranost i brigu o osnovnim edukacijskim potrebama djeteta, ako uskraćuju potrebnu posebnu edukacijsku pomoć, smatra se pojavom zapostavljanja odgojno-obrazovnih potreba djeteta“ (Iwaniec, 1996; prema Bilić, Zloković, 2004:32). Također, poticanje i podržavanje nepohađanja redovne nastave i bježanja iz škole pripada zanemarivanju odgojno-obrazovnih potreba (Bilić, Zloković, 2004). Isto tako, autorice navode nebrigu roditelja o redovitom obveznom upisu u školu, o nabavljanju potrebnih materijala, osnovnih edukacijskih i kulturnih sadržaja te odbijanje pomoći stručnjaka u školi i izvan nje ako je ona potrebna kao primjere zanemarivanja odgojno-obrazovnih potreba. Nedolasci na roditeljske sastanke također odgovaraju obrazovnom zanemarivanju, prema Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, međutim to može biti i pokazatelj nezainteresiranosti za dijete odnosno izostanka nadzora nad djetetom što neki autori (Bilić, Zloković, 2004) smatraju dodatnim tipom zanemarivanja.

Izostanak nadzora nad djetetom ili „urbano zapuštanje djeteta“, kako ga neki autori (Garbarino, Dubrow i sur., 1992; prema Bilić, Zloković, 2004) nazivaju, događa se i u urbanim i ruralnim područjima. Razlog tome može biti užurban i dinamičan život u gradu gdje roditelji više pažnje posvećuju sebi samima nego svojoj djeci ili pak u nekim ruralnim područjima gdje je slika o djetetu pogrešna pa se dijete gleda kao objekt bez prava i potreba i slično. Autorice Bilić i Zloković (2004) govore kako je ponekad teško odvojiti izostanak nadzora nad djetetom od ostalih oblika zanemarivanja djece zbog toga što nedostaje dogovor o tome što je to *minimalna primjerena briga o djetetu* te se javljaju diskusije treba li nedostatak nadzora nad djetetom promatrati unutar pojave tjelesnog zanemarivanja. Uzroci izostanka nadzora nad djetetom mogu biti nedostatak autoriteta roditelja ili indiferentnost roditelja gdje se dijete nalazi i s kime se druži. Nadalje, takvo dijete bez nadzora roditelja nema razvijen osjećaj odgovornosti, često je samo i u situacijama kada bi trebalo biti s roditeljima te bez roditeljeva znanja i odobrenja svakodnevno izbiva iz kuće (Bilić i Zloković, 2004).

3. Neki ekološki faktori zlostavljanja i zanemarivanja djece te njihove posljedice

S obzirom da su roditelji prve osobe koje dijete susreće u svom životu, a obitelj njegovo primarno okruženje, emocionalno zlostavljanje u obitelji ostavlja duboke negativne posljedice na djetetov razvoj i shvaćanje svijeta oko sebe. Dijete počinje stvarati sliku o svijetu oko sebe kao da je to nesigurno mjesto puno negativnih osjećaja i iskustava ako mu roditelji uskrate njegove potrebe, ako je prisutno teroriziranje, ignoriranje, manipuliranje, ponižavanje i slično (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009). Stoga, emocionalno zlostavljano dijete gubi povjerenje u sebe i postaje nervozno i povučeno, stvara se niz psihičkih problema, nisko samopouzdanje, strah i nesigurnost (Miljević-Riđički, 1995; Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009). Također, prisutne su i mnoge socijalne i emocionalne poteškoće kao što su: socijalna neprihvaćenost i izoliranost od vršnjaka, neprilagođeno ponašanje, odnosno vrijeđanje, prostačenje, izazivanje drugih osoba, problemi koncentracije te destruktivno ponašanje prema sebi i prema drugima (Bilić i Zloković, 2004). Autorice navode i neke od krajnjih posljedica emocionalnog zlostavljanja, a to su samoranjavanje i pokušaj samoubojstva.

Fizičko kažnjavanje ostavlja brojne posljedice na djecu pa tako djeca pokazuju poremećaje prilagođavanja, probleme u školovanju radi niske motiviranosti što često rezultira i odustajanjem od školovanja, depresija, anksioznost, kao i učenje ponašanja po modelu što označava nasilničko ponašanje u daljnjem životu (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009). Nadalje, fizički zlostavljana djeca mogu postati agresivna, nasilna ili imati problema s kontrolom bijesa. Također, mogu pokazivati neposlušnost, provokativno ponašanje ili izolaciju kao način zaštite od daljnjeg kažnjavanja. U nekim slučajevima dijete ne mora biti izravna žrtva fizičkog zlostavljanja, ali može svjedočiti takvom činu zlostavljanja u obitelji zbog čega kasnije jednako može imati probleme u socijalizaciji i prilagodbi, no najteža posljedica fizičkog kažnjavanja može bit smrt (Miljević-Riđički, 1995).

Seksualno zlostavljanje može imati vrlo štetne i dugoročne posljedice kao što su: nisko samopoštovanje, strah, tjeskoba, depresija, problemi sa spavanjem, loša slika o sebi, seksualni problemi, poremećaji hranjenja itd. (Sunko, 2008). Djeca koja su žrtve seksualnog zlostavljanja

mogu doživjeti fizičke ozljede, emocionalnu traumu, anksioznost, depresiju, posttraumatski stresni poremećaj, nisku samopouzdanje i poteškoće u formiranju zdravih interpersonalnih odnosa. Ove posljedice mogu imati dugotrajan utjecaj na žrtve i mogu negativno utjecati na njihov cjelokupni razvoj.

Dijete pod utjecajem okolnosti zanemarivanja odgojno-obrazovnih potreba teže će pratiti nastavu i gradivo te će često reagirati na neadekvatne načine zbog kojih će ga njegovi vršnjaci možda isključivati, a učitelji opominjati (Bilić i Zloković, 2004). Posljedice koje izostanak nadzora nad djetetom uzrokuje poput izrugivanja vršnjaka, etiketiranja i osuđivanja, nastaju upravo zbog ponašanja kojima se služe djeca bez nadzora kao što su nekulturno ponašanje, iznuđivanje ili nasilno otimanje novca, izostanak domaćih zadaća, konzumiranje alkohola i cigareta i slično. Također, navode se i posljedice koje tjelesno zanemarivanje uzrokuje kao što su hormoni aktivirani stresom koji imaju negativan utjecaj na učenje, pamćenje i općenito kognitivni i socio-emocionalni razvoj. Djeca koja su zanemarena imaju veći rizik da postanu žrtve drugih oblika zlostavljanja, poput fizičkog, emocionalnog ili seksualnog zlostavljanja. Nedostatak nadzora, podrške i zaštite može ih učiniti ranjivima i izloženima opasnostima.

3.1. Zlostavljanje u obitelji

Dijete već u najranijoj dobi stvara privrženost s roditeljima, prvenstveno privrženost prema majci te pri susretu s nekim strancem traži zaštitu i sigurnost u majčinu krilu (Vasta i sur., 2005). Autorica Ljubetić (2012) u svojoj knjizi objašnjava kako bi roditelj trebao biti najbolji poznavatelj i najglasniji zagovornik te zaštitnik djetetovih prava i interesa. No, što kada roditelj zauzme ulogu stranca koji predstavlja strah i nesigurnost djetetu? Sunko (2008) navodi kako su studije o obiteljskom nasilju pokazale da 90 posto roditelja udara svoju djecu. Nažalost, unatoč zakonskim zabranama, korištenje takvog pristupa odgoju djece značajno se povećalo. Dijete započinje stvarati prve odnose u obitelji, i to u većini slučajeva, s majkom. Majka kao primarni skrbnik djeteta postaje njegov glavni model po kojem dijete stvara sliku o tome kako odnosi u svijetu funkcioniraju. Kada se zlostavljanje djeteta događa u obitelji, dijete počinje sebe kriviti za takav odnos i prenosi takav negativan doživljaj na sve buduće odnose koje stvara (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009). Dijete zlostavljano od članova obitelji počinje vjerovati da je u njemu uzrok takvog

ponašanja odraslih, uvjereni su da je ono glavni krivac te u budućnosti postupa iz pozicije žrtve ili i samo preuzima nasilnička ponašanja. Obiteljsko nasilje, osim što ima težinu posljedica koje ostavlja na dijete, vrlo je teško za pravovremeno prepoznati. Razlog tome je što se događa unutar zidova obitelji i tako često ostaje dobro prekriveno i u tajnosti (Grozđanić i sur., 2010). Objašnjenje roditeljskog odnosa prema djeci i dvaju tipova roditeljske topline, odnosno prihvaćanja i odbijanja, daje Teorija roditeljskog prihvaćanja-odbijanja (engl. Interpersonal Acceptance Rejection Theory – IPARTh) (Rohner, 1998; prema Valić i Brajša-Žganec, 2018). Prema toj teoriji, roditeljska toplina je bipolarna dimenzija odnosno sastoji se od ljubavi, topline i brige na jednom kraju koji se odnosi na roditeljsko prihvaćanje, i od odbijanja, odnosno roditeljskog neprihvatanja na drugom kraju (Valić i Brajša-Žganec, 2018). Shodno tome, autori dijele roditelje na dva tipa odnosno roditelje koji pružaju ljubav i toplinu, posvećuju vrijeme svom djetetu, te one čija su ponašanja hladna, odbijajuća i agresivna prema djeci. Time je djetetu uskraćena prilika za normalan emocionalan razvoj što utječe i na ostale aspekte razvoja te ako je normalan emocionalni razvoj isključen, djeca će imati negativne emocije prema sebi, neće se znati nositi s frustrirajućim situacijama i slično (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009).

Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković (2009:182) smatraju da „...ako je dijete žrtva emocionalnog zlostavljanja u sredini koja bi ga trebala zaštititi i osigurati mu optimalne uvjete za razvoj, a to je obitelj, javljaju se problemi u pokazivanju emocija, nastaju problemi u odnosima s drugim osobama, ali i u odnosima prema samome sebi“. Zlostavljanje djece u obitelji ostavlja dubok trag i mnoge posljedice, no s obzirom da su djeca individualne jedinice, kao i svatko od nas, zlostavljanje neće ostaviti potpuno jednake posljedice na svakom djetetu, za što su odgovorni zaštitni i rizični čimbenici u razvojnoj psihopatologiji (Ćurčić-Hadžagić, 2020). Međutim, ono što je dokazano je da zlostavljanje djece u obitelji uzrokuje kumulativni stres kako navodi Ćurčić-Hadžagić (2020) te sva zlostavljana djeca dijele osjećaj zabrinutosti, tjeskobe, razočarenja, tuge i agresije (Killen, 2001).

3.2. Zlostavljanje među djecom

Zlostavljanje među djecom jednako je široka pojava kao i obiteljsko zlostavljanje. Budući da djeca od najranije dobi uče po modelu i onome što ih okružuje, lako je zaključiti da djeca koja

svjedoče nasilnom ponašanju u obitelji i sama mogu koristiti takve oblike ponašanja prema svojim vršnjacima. Stoga, opasna ponašanja djece možemo vidjeti u različitim skupinama djece, u školi, na ulici pa već i u dječjim vrtićima. Nadalje, nasilje među djecom ima različite oblike, a najčešće autori dijele nasilje među djecom na verbalno i fizičko gdje su djevojčice sklonije verbalnom nasilju, a dječaci fizičkom nasilju. „Nasilje među djecom, vršnjačko nasilje ili bullying naziv je za nepoželjno ponašanje djece kada jedno ili više njih opetovano i namjerno uznemiruje, napada ili ozljeđuje drugo dijete koje nije u mogućnosti obraniti se“ (Stepanić, 2019:2). Zanimljiva je razlika između vršnjačkog nasilja i vršnjačkog zlostavljanja, koju objašnjavaju Balaž Gilja i Tutić Grokša (2021). Dakle, prema autoricama, vršnjačko zlostavljanje predstavlja teži oblik nasilja, a vršnjačko nasilje je nadređena kategorija i ne uključuje nužno zlostavljanje. Vršnjačko zlostavljanje odnosno bullying ima tri obilježja, a to su: trajanje, namjerno ponavljanje negativnih postupaka i neravnopravan odnos moći (Sesar, 2011; prema Stepanić, 2019). Djeca u kontekstu vršnjačkog zlostavljanja mogu imati nekoliko uloga. Dijete može biti žrtva vršnjačkog nasilja, počinitelj ili oboje odnosno provokativna žrtva, čini nasilje, ali i trpi nasilje. Upravo ta skupina je najrizičnija za razvoj različitih psihosocijalnih i zdravstvenih problema (Balaž Gilja i Tutić Grokša, 2021). Bilić i Zloković (2004) navode moguće oblike neprekrivenog i prekrivenog nasilja među djecom gdje neprekriveno nasilje obuhvaća tjelesno nasilje koje se lako prepozna, dok je prekriveno nasilje ono koje se teže prepozna kao što je emocionalno maltretiranje. Mogući oblici neprekrivenog i prekrivenog nasilja među djecom su: „verbalna agresija, ponižavanje, posramljivanje, etiketiranje, vrijeđanje, iznuđivanje, prijetnje, stalno ili pretjerano ometanje pri radu, ignoriranje, socijalna izolacija, pritisci grupe, otimanje stvari, hrane, novca te fizičko nasilje i drugo“ (Bilić i Zloković, 2004:66). Stoga, dijete žrtva vršnjačkog zlostavljanja nailazi na mnoge probleme tijekom perioda u kojem je zlostavljano te autorice Bilić i Zloković (2004) dijele taj proces na nekoliko faza. U početku dijete uočava problem i okrivljuje sebe te se osamljuje. U drugoj fazi dijete traži pomoć koju, nažalost, u većini slučajeva ne dobije jer odrasli smatraju takve stvari dječjim poslima i slično, učitelji ignoriraju djetetove pritužbe, te dijete prelazi u treću fazu gdje se preispituje i samosažalijeva. Potom se dijete miri sa sudbinom i prihvaća ono što mu zlostavljač/i nameću i osjeća djelomičnu ili potpunu nesposobnost. Već spomenuto prekriveno nasilje ponekad zna biti teže za dijete žrtvu nego tjelesno, neprekriveno nasilje jer konstantno izbjegavanje i ignoriranje osobe ostavlja teške posljedice. Izbjegavanje komunikacije među djecom uzrokuje osjećaj

neugode, okrivljavanje i mučenje zbog traženja odgovora na pitanje *Što sam vam učinio?* koje dijete žrtva sebi nameće (Bilić i Zloković, 2004). Opće je poznato da je čovjek društveno biće te shodno tome socijalna izolacija djeteta nanosi bol kao i fizičko nasilje. Socijalna izolacija psihološki negativno utječe na dijete koje se zbog brojnih problema koje susreće i samo može udaljiti i otuđiti od svojih vršnjaka, navode Bilić i Zloković (2004). Jedna od posebno zabrinjavajućih činjenica, navode iste autorice, je da iako prikriveno nasilje ne ubija izravno, dijete koje mu je izloženo pod rizikom je da se samo poželi ubiti.

3.3. Elektroničko zlostavljanje djece

Suvremeno doba, doba tehnologije, donijelo je sa sobom velik napredak društva, no osim prednosti koje tehnologija pruža, tu su i neki nedostaci poput cyberbullyinga. Elektroničko nasilje ili cyberbullying noviji je oblik zlostavljanja, no neki autori ga usko vežu uz tradicionalan oblik vršnjačkog nasilja pa nisu rijetke dvojbe oko toga je li elektroničko nasilje podvrsta vršnjačkog nasilja ili zasebna pojava (Vrhovnik, 2019). Budući da je starijim generacijama digitalizacija nešto potpuno novo, mlađe generacije s lakoćom vladaju internetom i svim oblicima tehnologije bez posebnog nadzora i kontrole odraslih. Upravo zbog toga elektroničko vršnjačko nasilje prolazi neopaženo i neprimijećeno, navodi Vrhovnik (2019). Autori definiraju elektroničko nasilje kao „svako ponašanje putem elektroničkih ili digitalnih medija koje vrše pojedinci ili grupa ljudi koja opetovano šalje uvredljive i nasilne poruke s ciljem izazivanja štete ili nelagode kod drugih“ (Barlett i Fennel, 2018; prema Vrhovnik, 2019: 80). Bitno je naglasiti da elektroničko nasilje ima četiri glavne komponente kojima se utvrđuje (Kowalski, Giumetti, Schroeder i Lattanner, 2014; prema Vrhovnik, 2019). Dakle, namjerno agresivno ponašanje, ponavljanje takvog ponašanja, neravnoteža moći između počinitelja i žrtve te odvijanje putem elektroničkih tehnologija čine elektroničko nasilje. Prema Poliklinici za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2013) elektroničko nasilje obuhvaća slanje anonimnih poruka mržnje, poticanje grupne mržnje, širenje nasilnih i uvredljivih komentara o vršnjaku, kreiranje internetskih stranica koje sadrže bilo koji oblik izrugivanja vršnjaka, slanje tuđih fotografija te traženje ostalih da ih procjenjuju po određenim karakteristikama, otkrivanje osobnih informacija o drugima, „provaljivanje“ u tuđe e-mail adrese, zatim slanje zlobnih i neugodnih sadržaja drugima, prijatnje smrću te izlaganje dobi neprimjerenim sadržajima i seksualno namamljivanje.

S obzirom da je elektroničko nasilje u porastu, nužno je provođenje preventivnih aktivnosti i edukacija roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika o njihovim ulogama te podizanje svijesti o ozbiljnosti problema. Da je problem ozbiljan, svjedoče brojne negativne posljedice koje elektroničko nasilje uzrokuje, a najčešće se manifestiraju u obliku poremećaja u ponašanju (Jeleč i sur., 2020). Elektroničko nasilje ostavlja posljedice i na žrtvu i na počinitelje. „Mladi koji čine ili sudjeluju u počinjenju elektroničkog nasilja također imaju veću vjerojatnost upuštanja u problematične odnose s vršnjacima te pokazuju manje prosocijalnog ponašanja od vršnjaka koji nisu uključeni u elektroničko nasilje“ (Campbell i sur., 2013; prema Jeleč i sur., 2020:463). Također, kao posljedica javlja se depresija, suicidalno razmišljanje i pokušaj suicida, anksioznost, frustracija, usamljenost, depresija, impulzivnost, naučena bespomoćnost i nesigurnost. „Dugotrajne učinke potvrđuje istraživanje Hemphill, Kotevski i Heerde (2015) koje ističe da bivanje žrtvom elektroničkog nasilja predviđa depresivne simptome i samoozljeđivanje dvije godine nakon njegovog događanja, čak i nakon kontroliranja tradicionalnog nasilja“ (prema Vrhovnik, 2019: 90). Stoga, autori navode kako poznavanje rizičnih čimbenika i posljedica može imati velik značaj u prepoznavanju i sprječavanju daljnjeg širenja nasilja. Vrhovnik (2019) ističe važnost edukacije roditelja o informacijsko – komunikacijskoj tehnologiji kako bi proširili svoja znanja o korištenju interneta i tehnologije te na takav način povećali nadzor nad djecom. Što se tiče intervencija, polazi se od obiteljskog okruženja, zatim školskog okruženja gdje se vršnjačko nasilje najviše javlja i naglašava se važnost holističkog pristupa problemu. Bitno je da se uspostavi povjerenje i bliskost između djece i odraslih, bilo da je riječ o roditeljima ili odgojno-obrazovnim djelatnicima kako bi djeca znala da se imaju kome obratiti za pomoć. Isto tako, nužno je provesti edukaciju roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika o prepoznavanju znakova poremećaja u ponašanju ili suicidalnih ponašanja i depresije kako bi se prevenirale teže posljedice (Vrhovnik, 2019). Suočavanje s ovim problemom zahtijeva integrirani pristup koji uključuje edukaciju, podizanje svijesti, podršku žrtvama te suradnju između roditelja, škola, zajednica i relevantnih institucija. Prevencija i suzbijanje elektroničkog nasilja zahtijevaju angažman svih dionika društva. Potrebno je osvijestiti javnost o štetnosti elektroničkog nasilja, educirati djecu i mlade o sigurnom korištenju digitalnih tehnologija, poticati aktivno sudjelovanje roditelja i nastavnika u praćenju online aktivnosti djece te osigurati sigurno okruženje na internetu koje promiče pozitivna ponašanja i poštovanje među korisnicima.

4. Preventivne strategije zlostavljanja i zanemarivanja djece

„O zlostavljanju djece i dalje se nedovoljno govori. Svi zakoni, Konvencija, pravilnici, smjernice koji štite djecu, slovo su na papiru ako ne žive u svakodnevnom životu. Prema istraživanjima Poliklinike i Hrabrog Telefona, što je u skladu s europskim i svjetskim statistikama, svako peto dijete seksualno je zlostavljano, a oko 16% djece zlostavljano je tjelesno i emocionalno“ (Roje Đapić, 2019:1). Tako autorica ističe da se o prevenciji zlostavljanja dosta govori, a zapravo se vrlo malo čini ono što bi moglo pomoći djeci i njihovoj dobrobiti. Navode se posljedice koje zlostavljanje ostavlja, te se podiže svijest o tome da iako se zlostavljanoj djeci pruži najbolja moguća podrška kada se zlostavljanje otkrije, ta pomoć trebala je biti pružena puno ranije i prije nego je došlo do zlostavljanja. Stoga, autorica Roje Đapić (2019:1) daje smjernice odraslima za prevenciju zlostavljanja djece kao što su: „donijeti odluku da nikada nećemo udariti dijete, truditi se obraćati se djeci s poštovanjem, o svakoj sumnji na zlostavljanje i nasilje obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb i/ili policiju, što može biti i anonimno te davati djetetu do znanja da ga volimo bezuvjetno, da je u redu i ako pogriješi te da smo upravo mi odrasli tu za njega i slično“.

S obzirom da je zlostavljanje djece problem obitelji, ali i šire zajednice, onda zajednica također ima bitnu ulogu kako u prevenciji zlostavljanja djece, tako i u tretmanu žrtve. Velik broj slučajeva zlostavljanja u obitelji događa se upravo zbog socijalne izolacije koja tome pridonosi, stoga bi uključivanje obitelji u život zajednice znatno moglo smanjiti takve slučajeve (Žganec, 2002). „Putem uključenosti u život zajednice ili putem interesa zajednice i njezinih službi za život obitelji one bi s jedne strane dobile potrebnu razinu socijalne podrške u situacijama svakodnevnog stresa s kojim se suočavaju, a s druge bi se strane vršila socijalna kontrola nad njihovim svakodnevnom životom“ (Žganec, 2002:5). Isti autor ističe ulogu lokalne zajednice u organiziranju obrazovnih aktivnosti za roditelje, i one koji će to tek postati, kako bi se spriječila neadekvatna roditeljska ponašanja i nepoželjni roditeljski stilovi odgoja djece. Slično navodi i Sunko (2008) ističući upute za roditelje djece. Autorica navodi STAR metodu brzog rješavanja problema. S (*Stop*) – govori roditeljima da stanu i razmisle o sebi, djetetu i problemu. T (*Think*) – govori roditeljima da razmisle o puno mogućih rješenja. Zatim A (*Act effectively*) – daje uputu roditeljima da budu djelotvorni te na kraju R (*Review, revise, reward*) – označava kritiku, reviziju, nagradu. Bitno je da se roditelji dobro pripreme za rizične situacije odnosno da postave realna očekivanja djetetova ponašanja, da

postave jasne granice i obrazlože pozitivno što očekuju ili zbog čega postavljaju neku zabranu i slično (Sunko, 2008).

„Udruga roditelja „Korak po korak“ 2009. u suradnji s Međunarodnim centrom za prevenciju napada (ICAP) započela je projekt „Prevencija zlostavljanja djece kroz školski sustav i lokalnu zajednicu“ (CAP – Child Assault Prevention). CAP je program primarne prevencije zlostavljanja koji nastoji osnažiti djecu kako bi uspješno spriječila napad od strane vršnjaka, ali i od poznate ili pak nepoznate odrasle osobe. Bazira se na uvjerenju da efikasne preventivne strategije proizlaze iz dječjih sposobnosti, a ne iz stalnog roditeljskog nadzora te ograničavanja dječjih aktivnosti“ (Vlahović-Štetić i Vizek Vidović, 2000; prema Velki i Ozdanovac, 2014:334). „Predškolski CAP program je prevencije zlostavljanja djece namijenjen djeci predškolske dobi u vrtićkoj predškolskoj skupini. Cilj je smanjiti ranjivost djece i njihovu izloženost različitim oblicima zlostavljanja kroz: pružanje kvalitetnih informacija, poučavanje učinkovitim preventivnim strategijama te osnaživanje njima važnih odraslih, roditelja i zaposlenika vrtića, da im pruže kvalitetniju podršku“ (CAP, program prevencije zlostavljanja djece i mladih).

Prema Pravilima postupanja u zaštiti djece (Child Protection Policy) (2016) prevencija zlostavljanja i zanemarivanja djece odvija se na tri razine. Prva razina je opća razina prevencije koja se ostvaruje podizanjem javne svijesti među roditeljima i djecom, stručnjacima koji rade s djecom i širom javnosti što uključuje i društvene strukture koje imaju mogućnost pridonijeti zaštiti djece na razini oblikovanja propisa. Zatim, druga razina je ciljana razina prevencije koja se ostvaruje kroz svakodnevni rad s djecom i obiteljima koja su zbog osobnih obilježja ili nepovoljnih uvjeta odrastanja u povećanom riziku od izloženosti različitim oblicima zlostavljanja ili zanemarivanja. Naposljetku, treća razina prevencije zlostavljanja i zanemarivanja djece je indicirana razina koja se odnosi na rad s djecom koja su doživjela određeni oblik nasilja s ciljem minimiziranja posljedica te sprječavanja reviktimizacije usmjeravanjem na njihov oporavak (Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, 2016).

Bilić, Buljan Flander i Hrpka (2012) u svojoj knjizi govore o zakonskoj regulativi, pravnoj zaštiti, etičkim implikacijama i prevenciji nasilja nad djecom i među djecom. „Ističući važnost prevencije na primarnoj razini koja treba obuhvaćati sve razine društva, navode primjer tri uspješno provedene kampanje u Hrvatskoj. Kampanja »Podigni ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece« i

»Jedno od pet - protiv seksualnog zlostavljanja djece« provedene su u suradnji s Vijećem Europe. Kampanju protiv elektroničkog nasilja među djecom »Prekini lanac« proveli su UNICEF i Hrabri telefon, a nastala je kao odgovor na traženje učenika, roditelja i nastavnika“ (prema Smontara, 2012:528).

4.1. Provođenje preventivnih aktivnosti u ustanovama ranog i predškolskog odgoja

Prema Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014) odgojno-obrazovne ustanove (dječji vrtić, osnovna i srednja škola te učenički dom) imaju posebne preventivne programe koji su dio godišnjeg plana i programa odgojno-obrazovne ustanove i voditelja preventivnih programa. Odgojno-obrazovne ustanove su obvezne provoditi sveobuhvatne preventivne programe, a u ostvarivanju preventivnih mjera i aktivnosti sudjeluju svi zaposlenici u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Agencija za odgoj i obrazovanje organizira stručno usavršavanje za nastavnike i stručne suradnike u odgojno-obrazovnim ustanovama. Odgojno-obrazovnim ustanovama preporučuje se izrada sigurnosno-zaštitnih i preventivnih programa koji bi u skladu s Protokolom doprinijeli sigurnosti učenika i razjašnjavanju uloge svih odgojno-obrazovnih djelatnika, o kojima će biti više u kasnijem poglavlju.

Bilić, Buljan Flander i Hrpka (2012) navode kako se u Hrvatskoj u osnovnim školama provodi samo UNICEF-ov program za suzbijanje vršnjačkog nasilja *Za sigurno i poticajno okruženje u školama* i to samo u onima koje su u njega uključene, dok se u srednjim školama ne provodi ni jedan sustavni i valjani program (prema Smontara, 2012). Dok Balaž Gilja i Tutić Grokša (2021) od preventivnih aktivnosti navode programe *Zajedno protiv govora mržnje* i *Dislajkam mržnju – NE govoru mržnje na internetu*, nacionalni preventivni projekt *Živim život bez nasilja*, modul *Prevenција nasilničkog ponašanja* Kurikuluma zdravstvenoga odgoja (u osnovnim i srednjim školama) i program prevencije ovisnosti i nasilja *Trening životnih vještina* (od 3. do 7. razreda osnovne škole). „Što se tiče podataka o vršnjačkom nasilju, prisutne su negativne promjene. Kao ilustrativni primjer se mogu uzeti događaji u kategoriji „nasilničko ponašanje“ – bilo ih je 19 u školskoj godini 2014./2015., 47 tijekom 2015./2016., 53 tijekom 2016./2017. te čak 68 u posljednjoj navedenoj godini (2017./2018.)“ (Balaž Gilja i Tutić Grokša, 2021:248). Autorice

također navode kako nije utvrđen razlog porastu nasilja te da mogu biti dva razloga za to: porast nasilja među djecom ili pojačana svijest o nasilju i povećan broj prijava.

Lukšić, Combaj i Matovina (2007) opisuju prevenciju kao način kojim se može spriječiti i preduhitriti problem te navode tri komponente koje treba sadržavati, a to su: osnaživanje djece u pozitivnim vrijednostima, jačanje interpersonalnih zaštitnih čimbenika u obitelji te osiguravanje vanjskih sustava potpore. Dakle, potrebno je djecu poticati na razvoj kompetencija za uspješno prevladavanje stresa i nošenja s problemima, prepoznati i zadovoljiti djetetove potrebe na vrijeme. Odgojno-obrazovna ustanova, odnosno vrtić, kao vanjski sustav potpore ima bitnu ulogu u preventivnom djelovanju, stoga autorice ističu *Program osnaživanja djece u zauzimanju za sebe i podrška nenasilju* kroz projekt Osnaživanje djece u pozitivnim vrijednostima. Cilj programa bio je osnaživanje djece u pozitivnim vrijednostima, izgrađivanje odnosa s vršnjacima i odraslim osobama, promoviranje pozitivnih stavova i vrijednosti i podučavanje djece strategijama samozaštite u potencijalno opasnim situacijama.

Neke od preventivnih aktivnosti koje su se provodile „...putem razgovora, iskustvenih dijaloga, priča, slikovnica, demonstracija, kreativnih igara, istražujemo i stvaramo, igara uloga, ekspresivnih aktivnosti na teme: To sam ja; Moje tijelo; Moji osjećaji; Moja (dječja) prava; Je li ok reći NE – kada, kome i kako; Što je odraslama u kontaktu s djecom dopušteno, a što nije; Moja obitelj; Ja i drugi; Osobe od povjerenja; Prijateljstvo; Tajne; Kako se zauzimati za sebe; Kako rješavati sukobe/svađe; Super je biti različit... Za određeni broj djece radionice su otvorile vrata u njihov unutarnji svijet i potaknule ih na progovaranje o osobnim problemima (npr. kako je loše kad te ne prihvaćaju i nemaš prijatelja, kad te netko tuče i gnjavi, kad se tata i mama rastaju i netko ode od kuće) pa i o zlostavljanjima u obitelji“ (Lukšić, Combaj i Matovina, 2007:19).

4.2. Prepoznavanje znakova zanemarivanja kod djece

"Sve prisutnija je potreba za ranim prepoznavanjem znakova zlostavljanja, na što upućuju promjene u ponašanju već kod djece predškolske dobi, a što obvezuje profesionalce koji rade s takvom djecom da budu dobro educirani u prepoznavanju znakova zlostavljanja" (Buljan- Flander, Kocijan- Hercigonja, 2003:60). Budući da je zlostavljanje djece uglavnom obiteljska tajna što znatno otežava pomoć žrtvama zlostavljanja, bitno je znati prepoznati znakove koji upućuju na

zlostavljanje i zanemarivanje. Autorice Bilić i Zloković (2004) u svojoj knjizi detaljno opisuju znakove prepoznavanja zanemarivanja djece uz napomenu da nijedan od opisanih znakova sam za sebe nije dovoljan i siguran dokaz da je dijete izloženo zanemarivanju. Isto tako, autorice napominju ako se neka rizična ponašanja ponavljaju kontinuirano ili ako se javljaju u interakciji s drugim rizičnim ponašanjima koja se mogu primijetiti kod djeteta ili roditelja, postoje ozbiljne pretpostavke da je dijete zlostavljano ili zanemarivano (Bilić i Zloković, 2004). S obzirom da postoje četiri oblika zanemarivanja, autorice zasebno navode simptome za prepoznavanje svakog od njih.

Znakovi za prepoznavanje zanemarivanja odgojno-obrazovnih potreba djeteta su, kako navode Bilić i Zloković (2004), kada dijete nije pravovremeno upisano u odgojno-obrazovnu ustanovu, neredoviti dolasci, previše izostaje višednevno, svakodnevno ili učestalo kasni, samoinicijativno odlazi ranije te ima velik broj izostanka. Nadalje, djeca čije su odgojno-obrazovne potrebe zanemarene pokazuju veći neuspjeh u školi, nezainteresiranost za slobodne aktivnosti ili izvanškolske aktivnosti, ponavljaju razred te imaju negativan stav prema školi i obrazovanju (Bilić i Zloković, 2004).

Zanemarivanje ima četiri oblika, stoga osim zanemarivanja odgojno-obrazovnih potreba, moguće je prepoznavati znakove izostanka nadzora roditelja nad djecom. Kada dijete nema razvijen osjećaj za odgovornost, kada bježi od roditelja, kada samo rješava svoje probleme, kada je prepušteno samo sebi, ponašanja su i situacije koje upućuju na izostanak nadzora nad djetetom odnosno nezainteresiranost za dijete i njegove potrebe (Bilić i Zloković, 2004). Shodno tome, autorice ističu kako se nezainteresiranost za dijete i izostanak nadzora nad djetetom, s obzirom na posljedice, često spominju kao oblik tjelesnog zanemarivanja djece.

Tjelesno zanemarivanje djece nerijetko se ne prepozna odmah jer se nečista odjeća, neoprana obuća i neodgovarajuća zdravstvena njega prepisuju trenutnoj nemarnosti roditelja ili prezaposlenosti, socio-ekonomskim razlozima i slično. No, zanimljivo je kako istraživanja pokazuju da roditelji niskog socio-ekonomskog statusa, unatoč neimanju i teškoćama na koje nailaze, svojoj djeci pružaju najbolju moguću brigu i njegu, dok roditelji visokog socio-ekonomskog statusa često pokazuju neodgovarajuća roditeljska ponašanja, odnosno zanemaruju djecu i uskraćuju im pažnju, ljubav i toplinu koju djeca zaslužuju (Bilić i Zloković, 2004).

„Jednim od pouzdanijih pokazatelja izloženosti djeteta tjelesnom zapuštanju jest općeniti dojam o neurednu fizičkom izgledu djeteta, fizičkoj slaboj razvijenosti, nerazvijenost higijenskih navika, neugodnim tjelesnim mirisima, neurednom priboru za rad u školi itd.“ (Bilić i Zloković, 2004:42).

4.2.1. Znakovi prepoznavanja zanemarivanja djece u obitelji

Za lakše utvrđivanje sumnje na zanemarivanje i zlostavljanje djece, osim ponašanja i izgleda djece, bitan su pokazatelj i ponašanja roditelja. Tako Bilić i Zloković (2004) navode neka ponašanja roditelja koji zapostavljaju odgojno-obrazovne potrebe djeteta. Roditelji ne ispričavaju djetetove izostanke iz škole, čak ni na poziv učitelja, podržavaju nemar i lijenost djece, ostavljaju starije dijete kod kuće da obavlja kućne poslove i čuva mlađu braću ili sestre, zatim ne osiguravaju ili odbijaju stručnu pomoć, podržavaju djetetove izostanke radi obavljanja poslova, ne upisuju djecu u školu ili ih samoinicijativno ispisuju iz škole te ne osiguravaju djetetu osnovna sredstva za edukaciju kao što su knjige i slično.

Ne sudjelovanje u aktivnostima i slobodnom vremenu djeteta kao što je igra, šetnja, ne pokazivanje zainteresiranosti za dijete, provođenje premalo vremena s djetetom, ne znanje s kim se dijete druži ili gdje ide, ne pokazivanje interesa za probleme i potrebe djeteta i mnoga druga slična ponašanja označavaju roditelje koji su nezainteresirani za dijete, njegove potrebe i ponašanja. Stoga, ako se na vrijeme uoči kontinuirano ponavljanje ovakvih ponašanja roditelja, postoji sumnja na zanemarivanje djeteta odnosno na nezainteresiranost roditelja o djetetu (Bilić i Zloković, 2004). Dakle, takvi roditelji ne poznaju djetetove školske obveze i aktivnosti, rijetko dolaze u školu i nedovoljno brinu o svojoj djeci.

Ponašanja roditelja koji tjelesno i zdravstveno zanemaruju i zapuštaju djecu, prema Bilić i Zloković (2004), uključuju sljedeći oblik nebrige. Dakle, roditelji ne mare ili su indiferentni prema djetetovu izgledu, ne pokušavaju djetetu osigurati minimalne standarde zdravstvene i tjelesne brige, ne brinu izlažu li dijete pretjeranoj hladnoći ili suncu. Nadalje, u obitelji prevladava loša zdravstvena i higijenska briga, roditelji ne brinu o potrebama djetetove prehrane, ni sami nemaju razvijene prehrambene navike i neprikladno su odjeveni, žive u neprikladnim stambenim uvjetima te žive u teškim egzistencijalnim problemima kao što su nezaposlenost, beskućništvo i slično (Bilić i Zloković, 2004).

Isto tako, Rikić i sur. (2017) ističu da ako roditelji ne osiguraju djeci njihove osnovne potrebe kao što su odgovarajuća hrana, odjeća i medicinska njega, oni jasno zanemaruju svoje dijete. Autori (Rikić i sur., 2017) u provedenom istraživanju dolaze do nalaza da su roditelji koji su bili zlostavljani u svom djetinjstvu skloniji zlostavljanju svoje djece te napominju kako je važno prepoznati rizične faktore zlostavljanja i zanemarivanja kako bi se spriječilo širenje zlostavljanja i prenošenje takvog načina odgoja s koljena na koljeno. Također, Rikić i sur. (2017) napominju kako zlostavljanje djece nije problem na razini obitelji već globalni problem zbog ozbiljnih i dugoročnih posljedica. Stoga, rezultati njihova istraživanja pokazuju da su roditelji zlostavljani u djetinjstvu rizičan faktor za zlostavljanje njihove djece. Autori Rikić i sur. (2017) zaključuju da je unatoč poboljšanju mjera zaštite za zlostavljanje djece potrebno uložiti dodatne napore i intervencije za prepoznavanje destruktivnih učinaka zlostavljanja djece i provođenje uspješnih koraka u zaustavljanju dječje patnje i svih drugih štetnih posljedica zlostavljanja.

4.3. Suradnja nadležnih tijela

„Programi usmjereni prema rizičnim obiteljima trebaju biti povezani i s edukativnim ustanovama u kojima se školuju stručnjaci za takav rad, a ako se nasilje već dogodilo, potrebna je dobra organizacija zdravstvene službe u prepoznavanju i tretmanu nastalih problema, kao i uska suradnja sa svim institucijama (školstva, pravosuđa i socijalne zaštite) u optimalnom pružanju multidisciplinarnе pomoći mladima i njihovim obiteljima“ (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009:183). Ključan čimbenik u prevenciji zlostavljanja djece je upravo suradnja i dobra povezanost stručnjaka. Jednaka angažiranost i uključenost svih strana u procesu pružanja pomoći zlostavljanoj djeci rezultirat će pozitivnije puno ranije nego li zaseban rad.

Timski pristup u intervenciji ističu Matijaš, Bulić i Kralj (2019) u svom radu te posebno ističu dobrobiti za integrirani dječji razvoj koji timski pristup može osnažiti i poboljšati. „Transdisciplinarni pristup obuhvaća stručnjake nekoliko struka no pokušava prevladati granice pojedinih disciplina kako bi se formirao tim koji prelazi i preklapa granice pojedine struke i time maksimalizira komunikaciju, međusobno djelovanje i suradnju među članovima tima. Članovi tima djeluju kao kohezivna jedinica, dijeleći znanja i vještine među članovima, uz jak osjećaj zajedničke odgovornosti za sve aktivnosti i funkcije tima“ (Matijaš i sur., 2019). Važnost suradnje također

naglašava Miljević-Ridički (1995) govoreći kako je zlostavljanje djece složen problem koji iziskuje suradnju stručnjaka različitih profila u rješavanju problema.

Shodno tome, prema Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014) efikasna zaštita djece pretpostavlja jasno definirane korake u procesu zaštite djeteta, kao i jasno definirane uloge među sudionicima tog procesa te uspostavu dobre suradnje između stručnjaka iz svih sustava koji rade s djecom (zdravstvo, obrazovanje, socijalna skrb, policija, pravosuđe i dr.) Jedan od specifičnih ciljeva Protokola je uspostavljanje neophodne suradnje među stručnjacima iz svih sustava radi zaštite djece. Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014) ističe suradnju nadležnih tijela i njihove obveze. Dakle, policija, centar za socijalnu skrb, pravosudna tijela, zdravstvo i odgojno-obrazovne ustanove dužni su partnerski djelovati i uspostaviti učinkovite načine suradnje i razmjene značajnih podataka s ciljem sveobuhvatne zaštite djeteta.

Odgojno-obrazovne ustanove dužne su izvršavati svoje uloge u preveniraju i postupanju u slučaju pojave zlostavljanja i zanemarivanja djeteta, navodi se u Protokolu u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014). Prema Protokolu, odgojno-obrazovne ustanove obvezne su skrbiti o ostvarivanju prava djeteta u slučajevima svih oblika nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja, odgojne zapuštenosti, nehajnog postupanja, zlostavljanja i izrabljivanja. Također, obveza je svih odgojno-obrazovnih ustanova implementirati postojeće preventivne i intervencijske programe te prema potrebi razvijati nove.

Iako su sva tijela i stručnjaci koji rade na poslovima zaštite djece dužni partnerski djelovati i uspostaviti učinkovite načine suradnje i razmjene značajnih podataka često u praksi nije takav slučaj. Miljević-Ridički (1995:546) paradoksalno tome navodi rezultate istraživanja (Singer, 1988) koji pokazuju kako „...škole i medicinske službe ne prijavljuju počinitelje zlostavljanja i zanemarivanja, samo 7, 6 % prijava, premda su u svakodnevnom kontaktu s djecom. U 40% slučajeva to je organ starateljstva ili centar za socijalni rad“. Dok Stanić (2021) isto tako naglašava općenito nezadovoljstvo građana radom institucija i manjak povjerenja roditelja prema socijalnim radnicima što utječe na smanjenost ili potpuni izostanak suradnje sa stručnjacima i nadležnim tijelima. Još jedan od problema suradnje je, kako navodi Stanić (2021:336) što „...pravnici i suci upozoravaju na nedovoljnu suradnju između javnih službi i izbjegavanje preuzimanja

odgovornosti“ te se učestalo prebacuje odgovornost s centra za socijalnu skrb na sud koji je odlučivao o obiteljsko-pravnoj zaštiti djeteta i obratno, iz čega je vidljivo kako se ne poštuju odrednice iz Protokola o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014).

4.3.1. Uloga odgojitelja u intervenciji

„Pomoći djeci da odrastu u zdrave, sretne, uspješne i tolerantne ljude jedna je od najhumanijih zadaća koja se postavlja pred roditelje i učitelje, ali i sve one koji su s djecom u dnevnom ili povremenom neposrednom kontaktu“ (Bilić i Zloković, 2004:72).

Stoga, odgojitelji, kao osobe koje provode ponekad i više vremena nego roditelji s djecom, imaju neizmjerljivo važnu ulogu u odgoju djece, ali i u prevenciji i intervenciji. Nadalje, odgojitelji imaju bitnu ulogu u prepoznavanju problema koje dijete može imati te shodno tome potrebno je njihovo daljnje educiranje o prepoznavanju i posljedicama koje zanemarivanje i zlostavljanje uzrokuju (Schlüter-Müller, 2020). Edukaciju djelatnika u obrazovnom sustavu promiče i Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO) (2014) koji služi kao okvir za održavanje kvalitetnog odgojno- obrazovnog procesa. "U kvalitetnom vrtiću djelatnici su senzibilizirani za prepoznavanje specifičnih potreba roditelja tj. skrbnika djece te im omogućuju dobivanje odgovora na pitanja koja trenutno opterećuju njihovo roditeljsko funkcioniranje" (NKRPOO, 2014, 14). Odgojitelji bi trebali proći barem osnovnu edukaciju, prema Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece (2014), kako bi stekli minimum znanja i vještina koje su neophodne za prevenciju, prepoznavanje, procjenu i reagiranje na zlostavljanje i zanemarivanje djece, komunikacijske vještine za razgovor s djetetom te se upoznali s procedurom postupanja.

Killen (2001) u svojoj knjizi navodi smjernice za razumijevanje djeteta kojima odgojitelji mogu pomoći djeci u traženju svog mjesta u svijetu, kojeg su za njih odrasli predstavili zastrašujućim i zbunjujućim. Neke od tih smjernica, ili pravila kako ih autorica (Killen, 2001) naziva, su da se smanji djetetov unutrašnji kaos i omogući mu da podijeli svoju bol, učiniti mu život razumljivijim i predvidljivijim, zatim smanjiti djetetov osjećaj odgovornosti i krivnje za zlostavljanje, pomoći djetetu da tuguje te ga učiniti vidljivim i pružiti mu mogućnost da na nov i drukčiji način doživi odnos s drugim ljudima. „Cilj rano intervencijskih programa je osnažiti

članove obitelji da potiču optimalan rast i razvoj djeteta tako da se djetetova okolina uredi tako da bude njegovu intrinzičnu motivaciju te ga potiče da što aktivnije sudjeluje u interakciji s okolinom“ (Matijaš i sur., 2019:17).

Prema Protokolu o postupanju u slučaju zlostavljanja (2014), u slučajevima sumnje u zlostavljanje ili zanemarivanja djeteta, odgojno - obrazovni djelatnici u suradnji s nadležnim institucijama i tijelima obvezni su žurno pokrenuti postupak radi zaštite prava djeteta te su dužni odmah prijaviti ravnatelju ili stručnom suradniku postupanje na štetu djeteta. „U slučaju sumnje na počinjenje kaznenog djela odgojno-obrazovni djelatnici obvezni su osigurati tragove i dokaze počinjenog kaznenog djela koji se nalaze u odgojno-obrazovnoj ustanovi do dolaska policije kako ne bi bili uništeni, skriveni, izmijenjeni ili otuđeni s mjesta događaja. Ravnatelj i odgojno-obrazovni djelatnici će na zahtjev policije ustupiti dokumentaciju te pratiti saznanja o povredi prava učenika. O svim poduzetim aktivnostima i mjerama radi zaštite prava učenika te svojim opažanjima odgojno obrazovni djelatnici vode službene bilješke koje u pisanom obliku predaju ravnatelju, a na zahtjev dostavljaju drugim nadležnim tijelima (policija, državno odvjetništvo, sud)“ (Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, 2014:24).

No, nažalost rezultati istraživanja koje je provela Sunko (2016) pokazuju da odgojitelji nemaju dovoljno razvijene kompetencije za prepoznavanje znakova zlostavljanja kod djece s kojima svakodnevno provode vrijeme te da trećina odgojitelja (33%) svoje sumnje na zlostavljanje ne prijavljuje stručnim službama. Navedeno pokazuje nedovoljnu osviještenost odgojitelja o potrebi njihove aktivne uključenosti i angažiranosti u zaštiti dječjih prava i omogućavanju zdravog razvoja.

5. Zaključak

Iz svega navedenog da se zaključiti da su zlostavljanje i zanemarivanje djece rasprostranjene pojave i bez obzira koliko ih ponekad određene kulture dijelile prema težini u omjeru da je zanemarivanje manja šteta od zlostavljanja, one su jednako štetne za dijete i ostavljaju dubok trag na svakom djetetu. O njihovoj rasprostranjenosti možemo zaključiti iz podataka kako osim obiteljskog zlostavljanja, postoji i zlostavljanje među vršnjacima. Obitelj, mjesto poznato kao sigurno utočište, u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja postaje najcrnje moguće mjesto za djecu. Svjesnost o problemu zlostavljanja djece, nasreću, u porastu je s donošenjem novih zakona i strategija, no najznačajnija prekretnica upravo je Konvencija o pravima djeteta na koju su se obvezale sve države potpisnice među kojima je i Republika Hrvatska. Stoga, iako se u nekim kulturama i zemljama ne uzima za veliko zlo udarac po leđima ili zanemarivanje djetetovih osnovnih potreba, u Republici Hrvatskoj takvi su činovi strogo zabranjeni. Zanemarivanje djece jednako je opasan i težak prekršaj dječjih prava kao i svaki drugi oblik zlostavljanja. Kao što je već naglašeno u radu, osim različitih oblika zlostavljanja postoje i različiti oblici zanemarivanja koji se spominju u radu skupa s njihovim ozbiljnim posljedicama.

Zaključujemo kako su, upravo zbog teških i dugotrajnih posljedica koje zlostavljanje i zanemarivanje mogu imati, od velike važnosti strategije za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja kao i preventivne aktivnosti koje se mogu provoditi u odgojno-obrazovnim ustanovama. Kako bi se na zlostavljanje i zanemarivanje pravovremeno reagiralo te ih se samim time spriječilo, bitno je prepoznati znakove koje dijete može pokazivati u svom ponašanju, no isto tako i roditelji često mogu pobuditi sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje svojim ponašanjem. Stoga, ključnu preventivnu i intervencijsku ulogu imaju odgojitelji koji su u svakodnevnom odnosu s djecom te je potrebno provoditi razne edukacije u svrhu stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika kako bi se suzbilo daljnje širenje zlostavljanja i zanemarivanja. Da bi se rana intervencija mogla osigurati, potrebna je visoka uključenost i angažiranost stručnjaka kako bi timskim radom što prije pružili pomoć i podršku djeci koja su zlostavljana ili zanemarivana. Zaključno, ono što se dosta ističe u literaturi je da mnogi stručnjaci teoretski poznaju svoje dužnosti, ali ih vrlo malo sprovode u praksi što ostavlja znatno negativan učinak na roditelje, odgoj i samu djecu, čija bi dobrobit trebala biti na prvom mjestu.

Sažetak

Budući da se zlostavljanje u većini slučajeva događa u obitelji, često ostaje dugo neotkriveno. No, zlostavljanje i zanemarivanje djece nije problem na razini obitelji već značajan društveni problem na globalnoj razini. Slika o djetetu i način odgoja mijenjali su se kroz povijest te je u suvremenom društvu zlostavljanje i zanemarivanje strogo zabranjeno međunarodnim i nacionalnim dokumentima. Različiti oblici zlostavljanja i zanemarivanja mogu imati opasne i ozbiljne posljedice koje dugotrajno utječu na djetetov tjelesni i psihički razvoj. S obzirom na utvrđenost transgeneracijskog prijenosa nasilja, nužno je osvijestiti širu javnost o štetnim posljedicama koje zlostavljanje i zanemarivanje donose sa sobom te prepoznati njihove znakove. Stoga, preventivne strategije zlostavljanja i zanemarivanja djece, kao i provođenje preventivnih aktivnosti, služe kao mjere zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja. Prepoznavanje zlostavljanja i zanemarivanja, osim što se događa u socijalnoj izolaciji, složen je proces jer nisu svi oblici zlostavljanja i zanemarivanja fizički vidljivi. Bitnu ulogu u prepoznavanju i intervenciji imaju stručnjaci odgojno-obrazovnih ustanova koji bi trebali pohađati edukacije u svrhu stjecanja dodatnih znanja o prevenciji i intervenciji. Ključan čimbenik u prevenciji zlostavljanja djece suradnja je stručnjaka i njihova dobra povezanost. Jednaka angažiranost i uključenost svih strana u procesu pružanja pomoći zlostavljanoj djeci rezultirat će pozitivnije puno ranije nego li zaseban rad.

Ključne riječi: *dijete, nasilje, roditelji, mjere zaštite*

Summary

Since in most cases abuse happens within a family, it often stays undiscovered for a long time. However, child abuse and neglect are not problems on a family basis, but rather significant social problems on a global scale. The mindset about children and the way of parenting have changed throughout the history and child abuse and neglect have been strongly prohibited in the contemporary society by the means of international and national documents. Different types of child abuse and neglect can have dangerous and fatal consequences that can impact a child's physical and psychological development. Considering the identification of intergenerational transmission of abuse, it is necessary to raise awareness among the public about the harmful consequences that child abuse and neglect cause and to recognize their symptoms. Therefore, preventive strategies of child abuse and neglect, as well as implementing preventive activities, are used as protective factors that preserve children from abuse and neglect. Except for the fact that abuse and neglect happen in a social isolation, abuse and neglect recognition is a complicated process due to the problem that not all types of abuse and neglect are physically visible. An important role in recognition and prevention have the experts of the educational institutions who should undergo additional training in the purpose of acquiring further knowledge about the recognition and prevention. The key factor in preventing child abuse is the cooperation of the experts and their better correlation. The same amount of engagement and participation of all the participants in the process of providing help to abused children will have a positive outcome much earlier than any individual effort.

Key words: *child, abuse, parents, protective factors*

6. Literatura

- 1) Balaž Gilja, A. i Tutić Grokša, I. (2021). Nasilje među djecom – doprinos pravnih propisa rješavanju socijalnog problema. *Pravnik*, 55 (107), 240-254.
- 2) Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom* / Matešić, Krunoslav (ur.).Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 3) Bilić, V. i Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- 4) Buljan Flander, G. i Kocijan Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M.
- 5) Ćurčić-Hadžagić, N. (2020). Psychological consequences in abused and neglected school children exposed to family violence. *Psychiatria Danubina*, 32 (3), 367-370.
- 6) Duman, N. (2019). Recognizing psychological abuse. *International journal os social sciences and education research*, 5 (1), 33-43. Doi: 10.24289/ijsser.478248
- 7) Đuričić, T. (2018). Uloga socijalnog rada u zaštiti djece od zlostavljanja. *Društvene devijacije*, 3(3), 624-632
- 8) Grozdanić, V., Škorić, M. i Vinja, I. (2010). Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17 (2), 669-698.
- 9) Jeleč, V., Buljan Flander, G., Raguž, A., Prijatelj, K. i Vranjican, D. (2020). Elektroničko nasilje među djecom i mladima: Pregled preventivnih programa. *Psihologijske teme*, 29 (2), 459-481.
- 10) Jukić Lukšić, I., Combaj, M. i Matovina, M. (2007). Osnaživanje djece u pozitivnim vrijednostima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 13 (50), 17-20.
- 11) Killen, K. (2001). *Izdani: Zlostavljana djeca su odgovornost svih nas*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- 12) Kocijan-Hercigonja, D. i Hercigonja-Novković, V. (2009). Djeca, mladi i nasilje u obitelji. *Medicus*, 18 (2), 181-184.
- 13) Korak po korak, udruga roditelja. *CAP program prevencije zlostavljanja djece i mladih*. <https://urkpk.org/programi/cap-program/opcenito-o-cap-u/cap-program-danas/>
- 14) Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje roda?!*. Zagreb: Profil International.

- 15) Matijaš, T., Bulić, D., Kralj, T. (2019). Timski pristup u ranoj intervenciji u djetinjstvu. *Medicina fluminensis*, 55 (1), 16-23.
- 16) Miljević-Ridički, R. (1995). Zlostavljanje djece: oblici zlostavljanja i njihovo prepoznavanje. *Društvena istraživanja*, 4 (4-5 (18-19), 539-549.
- 17) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Zagreb.
- 18) Obiteljski zakon. Narodne novine 103/15, 98/19.
- 19) Popović, S. (2018). Seksualno zlostavljanje djece u Hrvatskoj: Sustavan pregled istraživanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (1), 5-37 .
- 20) Rikić, J., Beljan, P., Milošević, M., Miškulin, I., Miškulin, M. i Mujkić, A. (2017). Transgeneracijski prijenos nasilja kod roditelja predškolske djece u Hrvatskoj. *Acta clinica Croatica*, 56 (3), 486-486.
- 21) Rodriguez, C., Gonzalez, S. (2020). *Child Physical Abuse and Neglect*. <https://www.researchgate.net/publication/341605863>
- 22) Roje Đapić, M. (2019). 8 stvari koje možete odmah napraviti za prevenciju zlostavljanja djece. *Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba*: Zagreb. <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno teme/8-stvari-koje-mozete-uciniti-odmah-za-prevenciju-zlostavljanja-djece/> Pristupljeno: 23. 5. 2023.
- 23) Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., Prijatelj, K. (2020). Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence. *Archives of Psychiatry Research*, 56 (2), 181-192.
- 24) Roje Đapić, M. i Buljan Flander, G. (2019). Prevencija emocionalnog zlostavljanja djece u visokokonfliktnim razvodima roditelja: Analiza stanja u Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija*, 27 (2), 256-274.
- 25) Schlüter-Müller, S. (2020). Children of mentally ill parents - a high risk population. *Psychiatria Danubina*, 32 (3), 346-348.
- 26) Smontara, P. (2012). Prikaz knjige Vesna Bilić, Gordana Buljan Flander i Hana Hrpka Nasilje nad djecom i među djecom. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 527-530.

- 27) Stanić, L. (2021). »Zašto djeca nisu oduzeta na vrijeme? «: Analiza medijskih izvještaja o socijalnim radnicima povodom medijski eksponiranih slučajeva zlostavljanja djeteta. *Ljetopis socijalnog rada*, 28 (2), 317-351
- 28) Stepanić, L. (2019). Vršnjačko nasilje i preventivni programi. *Varaždinski učitelj*, 2 (2), 67-77.
- 29) Sunko, E. (2008). *Izvučimo zlostavljanje iz sjene*. Split: Liga za prevenciju ovisnosti.
- 30) Sunko, E. (2016). Prepoznavanje znakova zlostavljanja kod djece predškolske dobi. U R. Jukić, K. Bogatić, S. Pejaković, S. Simel, A. Nagy Varga (ur), Zbornik stručnih radova s Međunarodne znanstvene konferencije Globalne i lokalne perspektive pedagogije (str. 186–195). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- 31) Unicef Hrvatska (2017). *Konvencija o pravima djeteta*. https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org.croatia/files/201910/Konvencija_20o_20pravi_ma_20djeteta_full.pdf Pristupljeno: 13. 5. 2023.
- 32) Ustav Republike Hrvatske, NN [56/90](#), [135/97](#), [08/98](#), [113/00](#), [124/00](#), [28/01](#), [41/01](#), [55/01](#), [76/10](#), [85/10](#), [05/14](#).
- 33) Valić, J., Brajša-Žganec, A. (2018). Kvaliteta obiteljske interakcije i emocionalna kompetentnost kao odrednice agresivnog ponašanja djece školske dobi. *Napredak*, 159 (1-2), 115-138.
- 34) Vasta, R., Haith, M., Miller, S. (2005). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
- 35) Velki, T. i Ozdanovac, K. (2014). Preventivni programi usmjereni na smanjenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije. *Školski vjesnik*, 63 (3), 327-352.
- 36) Vlada Republike Hrvatske. (2014). *Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece*. Zagreb.
- 37) Vrhovnik, A. (2019). Elektroničko nasilje među djecom i mladima. *Psychē*, 2, 78-78.
- 38) Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN [70/17](#), [126/19](#), [84/21](#), [114/22](#)
- 39) Žganec, N. (2002). Prevencija zlostavljanja djece u svijetlu ekološkog pristupa i rada u zajednici. *Ljetopis socijalnog rada*, 9 (2), 259-270.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Gabriella Majić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 3. srpnja 2023.

Potpis

